

سال هفدهم

اول جدی ۱۳۳۸

شماره دو از دهم

دفتر ثبت احکام شاه شجاع الملک

تقریباً دو سال قبل به یاری و همکاری دوست فاضل گرامی بنیاد غلی محمد ابراهیم خلیل کتاب خطی بدستم افتاد که حاوی یک سلسله احکام و فرمانها، و مکتوبها مربوط به سالهای ۱۲۵۶، ۱۲۵۷ هجری قمری است که از چهار سال دوره دوم سلطنت شاه شجاع الملک در انسی سد و زائی دو سال آنرا در بر میگیرد.

این کتاب نام ندارد و چون حاوی نقل احکام درباری و دفتری دوره دوم پادشاهی شاه شجاع است میتوان آنرا «دفتر ثبت احکام شاه شجاع الملک» خواند.

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مالک این اثر جناب میرزا عید الاحد خان سابق مدیر محاسبه و وزارت خارجه و مدیر کتروول سابق گمرک کابل پسر مرحوم میرزا عبدالرحمن خان است که سلسله نسب شان بامر حرم میرزا محمد اسد - حق خان به مرحوم میرزا محمد ابراهیم خان منشی باشی عصر شاه شجاع میرسد و فوری واضح میشود که چنان ابا جد کتاب مذکور به صورت یک اثر معنوی در خانواده ایشان حفظ شده است. چون مالک فعلی خود اهل مطالعه هستند و قدرا آثار فرهنگی را بهتر میدانند با علاقه مفراطی که در حراست یادگار نیاکان خانوادگی خویش بکار برده اند خوشبختانه یکی از موارث تاریخ ملی را از تباهی نجات دادند زیرا امتاسفانه قرا ریکه همه میدانیم نظیر این گونه آثار در اثر بی مبالاتی عموماً

از بین رفته و اگر احیاناً بعضی چیزها بی هم باقی مانده صاحبان آن علی العموم در اختفای آن کوشیده و نخواسته اند در تاریخ ملی از آن استفاده بعمل آید . در مقابل این اوضاع ناظر به بسیار شاد و سپاسگزارم که در اثر همکاری و حسن اعتماد بنیاد علی خلیل و مالک محترم و فاضل میرزا عبد الاحد خان که در حدود ۳۸ سال قبل در مکتب خافیا و ابتداءً اتحاد بهیث معلم حساب سمت استادی داشتند و از مخضرم ایشان مستفید شده ایم ، ازین کتاب مفید در روشن ساختن زوایای تاریخ وطن استفاده توانسته و با مرافقت ایشان عین متن آنرا ذریعه مجله آریانا به معرض مطالعه عموم قرار میدهیم و چون متابعه دواتی بعد از یک دوره رکود باز دیگر برای طبع کتب مساعد شده است امیدواریم به روش سابق انجمن تاریخ در طبع چند آنگاه آنهم بصورت یک اثر مستقل توفیق یابیم .

در سال قبل در نگارش یک سلسله مقاله ها که در شماره های ۴۶ - ۴۸ - ۵۰ - ۵۱ سال هشت و در شماره اول سال نهم مجله ژوندون شایع شده است پارچه هایی از متن این دفتر چه اقتباس گردیده که چگونگی اهمیت هندرجات آنرا بخوبی معرفی میکند .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

طبیعی وجود چنین متن که در آن اسماء رجال عصر و اعلام دیگر زیاد به نظر میخورد مستازم نگارش یک سلسله پا ورقی ها و تحشیه است که متأسفانه به علت ضیق وقت به نحوی که لازم باشد بدان رسیده نخواهم توانست معد لک در معرفی برخی از اسماء از تذکرات بسیار مختصری خودداری نخواهم کرد چون تمام اهمیت در خورد متن است یقین داریم که طرف دلچسپی خاص علاقمندان تاریخ افغانستان در قرن ۱۹ قرار خواهد گرفت و یکی از ماخذ بسیار مهم

و مفید محسوب خواهد شد . ۲۶-۸-۳۸

(۱) مکشوف رای دوستی و موافقت اقتضا آنکه از آنجا که بهر گونه ظهور درجات عهد و دودور طبقات شروط مخصوص تبایع محمود است. اگر چه درین سال فرحت مال بعد از انتزاع... مخالفین دولت ابد قرین ازین مملکت باشوکت چیزیکه گوارای طبع آسمان جاه و هر کوز ضمیر منیر دوستی انتباه باشد سرانجامی و انتظامی نداشت لکن نظر بر قواعد مرانب مشروطه فی مابین دولتین علیتین و لحاظ شرایط موثقه مربوط شوکتین معظمتین من مناصفه غنایمی که از حین ورود موبک مود در جلال آباد از مال مخالفان بعد مال مصرف کارکنان بندگان ثریا مکان رسیده بود بعد از وضع اجناس مردوده یعنی خیمه های کهنه برسیده و نمدهای مرطوب کرم خورده و باقی گلیم پاره ها و اسباب شکسته که قابل دیدن و لایق فرستادن نداشت چند ضرب توپ را با اجناس مشروطه موثقه عهد قلمه که بحسب امکان وقت ممکن بوده به واسطه فضیلت و کمالات دستگاه قاضی فضل احمد خان ارسال محفل دوستی منزل گردید پیوسته خاطر الفت ماثرا سرور خدمات دوستی آیات داشته قام اتحاد رقم رادر جزلان در آنند فقط شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۶. تفصیل اسباب ذیل واقعه ۱۷ شهر مارچ ۱۹۴۰.

قالین هشت عدد، پوستین نه عدد، شمشیر بیست و یک قبضه. پیش قبض هفت عدد چارچهر یشمی بیست و پنج پارد، مخمل سوتی بیست و پنج سوتی. کمخواب بیست و پنج تھان. چیت و لایتی دو تھان ار و یک تھان، ساری برنگت گلابی یک تھان، ساری چینی گل کاری یک تھان و لایتی خالد او یعنی بیت دو تھان کمر کبسه و لایتی دو تھان، سه پ پنجاه و پنج راس، قاطر بیست و پنج راس.

درین وقت از ابتدای هذه السنه همچنان بل سال موش محال شیوه و نوجوی و قلعه پادشاهی و لمتک و سرج و امه و بدیالی را به مقابله مبلغ سیزده هزار روپیه تبریزی که متجمله آن چهار هزار روپیه مال سرکار خاصه است که خوراه حسب الارشاد سرکار و الا به کارکنان سرکار سازند و خوراه به معرفت عالیجاه سید بهاء الدین خان داخل سرکار نماید و نه هزار روپیه باقی را به عرض جایداد سالیانه مستمری عالیجاه محمد عظیم خان درانی پوپلزائی معین و متمر است که سال به سال تحصیل نموده صرف معیشت خویش نمایند. حکام و عدال و مستاجر حال و استقبالی... جلال آباد مواضع مذکوره (یک ورق حرمتن افتاده مضمون فوق ناقص مانده است)

(۲) معلوم رفعت نشان میرزا اولی محمدخان بوده باشد. صورت حساب خود را ارسال نموده بودید به معرفت محمدتقی خان از نظر فیض اثر گذشت اما تفاوت به نظر آمد باید حساب خود را به ملاحظه و معرفت عالیجاه معلی جایگاه مجری لیچ صاحب بهادر (۱) و میرزا احمدخان منقح نموده مصحوب میرزا احمدخان مذکور روانه حضور انور نمایند و ... ، سنه سچقان نیل وظایف علما و سادات برسد و سه هزار ... بموجبیکه امر شده ... بعامل و اگذا ربوده باقی ملک را بطریق امانی عمل کنند در زمانیکه موکب همایون رونق افروز کابل شود دیندوست آن کرده خواهد شد. حسب المقرر معمول دارند تحریر فی ۲۹ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۶

(۳) معلوم عالیجاه رفیع جایگاه مترتب الخاقان سردار ... محمد عطاخان درانی با میزائی بوده باشد عریضه مشعر بر حالات دو عا گوئی خود ارسال حضور ساطع النور بندگان اشرف اقدس نموده بودید از نظر فیض اثر همایون گذشته مضامین آن حالی رای انور گردید. الحال از بنظر بهمه وجه مطمئن خاطر بود الطاف و اشفاق همایون را شامل حال داشته حالات و کویا یفات آنجا را متوا تر معروض دارند تحریر فی ۲۹ شهر محرم الحرام ۱۲۵۶

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

(۱) یکی از صاحب منصبان انگلیسی است که در زمان سلطنت دوم شاه شجاع ماموریت سیاسی داشته و مکرر بین غزنی و مقرو قلات و قندهار در فعا لیت دیده میشود و در حکومت فتح جنگک برشاه شجاع در قندهار با ماموریت سیاسی حبثیت مشاوره در آنجا پیدا نمود .